

Osim navedenih tema, u zborniku se pojavljuje još mnoštvo drugih, tako da je donekle stalno na rubu da djeluje poput nekoherentnog skupa zanimljivih tekstova. S

druge strane, ovakav "otvoreni", slabije strukturirani pristup je inspirativniji i čitatelja potiče na postavljanje novih pitanja, a ne na lagodno očekivanje gotovih rješenja.

Petra Klarić Rodik

RAT U GRADU

Graham, Stephen (ur.) (2004.) *Cities, War, and Terrorism*. Blackwell Publishing. 416 stranica, 11 slika.

U sklopu serije posvećene urbanim i društvenim promjenama, Stephen Graham je uredio zbornik tekstova koji istražuju različite vidove veza između gradova, ratovanja i terorizma. Demografski pokazatelji, političko-gospodarska raspodjela moći unutar društva, kao i prostori promicani putem kulturnih artefakata, potvrđuju grad kao središnje mjesto kolektivnog života. Nemoguće je misliti današnji svijet ne uvažimo li mjeru u kojoj je on etapa "urbanog milenija". Prionuvši promišljanju grada u okolnostima koje su obilježene stalnim i zastrašujućim promjenama, ovaj je zbornik primjer one vrste misaonog pregnuća koje se ne zadovoljava hermetičnim teorijskim samopropitivanjem nego nastoji osviješteno i odgovorno progovoriti o izazovima aktualnog trenutka. Relevantnosti ovog zbornika poglavito pridonose dvije pojave naznačene u naslovu, rat i terorizam, koje nisu samo od povijesnog interesa nego određuju i u dogledno vrijeme će presudno određivati svijet u kojemu živimo, bilo da ga poimamo kao pozornicu velikih strateških sukoba ili kao svakodnevni habitus. Ako preklapimo ta dva tematska polja dobit ćemo zemljovid urbanih toponima,

(primjerice Kabul, Bagdad, Sarajevo, Dženin), koji je autorima u zborniku poslužio kao empirijski izvor istraživanja. Također valja napomenuti da je u većini priloga teroristički napad na njujorške blizance ona referentna točka koja podcrtava urgentnost promišljanja odnosa grada i nasilja pa možemo pretpostaviti da je taj napad i događaji koji su nakon njega uslijedili uvelike motivirao pokretanje ovakvog projekta.

U uvodnoj bilješci Stephen Graham podcrtava činjenicu da povezanost grada i ratovanja nije nešto od jučer pa tako spominje i homersku epopeju osvajanja Troje. Međutim, ukoričeni prilozi polaze od pretpostavke o izmijenjenim okolnostima u kojima se našao grad i u svojim analizama stalno ukazuju na promjene i procese koje su grad učinile sve više metom nasilja, ali isto tako i "geopolitičkim" lokalitetom gdje se ogledaju snage reda i subverzivnog otpora. Drugo ključno polazište prikupljenih radova jest prosudba da su istodobno s rastućom urbanizacijom tehnologije ratovanja i njihov popratni instrumentarij postale sve sofisticiranije i učinkovitije. Budući da se zbog sveopće urbanizacije sve

više ratnih operacija smješta i odvija unutar gradova, ne čudi da danas količina sredstava koja vojska izdvaja za "urbane studije" počinje sustizati sredstva namijenjena civilnim istraživanjima grada. Ako se za današnji trenutak grada i razvoj tehnologije može reći da često nadilaze mogućnost konceptualizacije, onda se za potonje vojno izučavanje grada može ustvrditi da se ono po odvija daleko od očiju javnosti. Ustvrdio bih da vrijednost analize koja nastoji pokazati kako se gradovi, ratovanje i terorizam međusobno preoblikuju, ali koja također nastoji "smjestiti burne događaje ranog dvadeset i prvog stoljeća u širi povijesni i teorijski kontekst" (24), svakako leži u naporu tumačenja stanja i događaja koji nam se često doimaju neshvatljivim.

Prvi dio knjige nosi naslov "Gradovi, rat i terorizam u povijesti i teoriji". Nakon što u prvom poglavlju urednik zbornika obrađuje pitanje gradova kao "strateških mjesta" i istražuje kako je hotimično razaranje gradova u ratovima, planiranju i virtualnim igrama posve isprepletano s urbanim modernitetom, naredna se poglavlja usredotočuju na niz pitanja koja, po njegovu mišljenju, valja razriješiti na samom početku istraživanja. U svom prilogu Ryan Bishop i Gregory Clancey ukazuju na potrebu skidanja profesionalnih tabua koji prekrivaju geopolitičke i strateške vidove modernog urbanizma. Simon Guy u svom čitanju niza mjesta u Berlinu piše o nužnosti "iskopavanja" militariziranih povijesti modernog urbanističkog planiranja i "urbanog državnog terora". Mathew Farish u svom prikazu hladnoratovskog američkog grada evidentira obilježja gradskih prostora koji ga čine egzemplarnom metom onima koji planiraju izvršiti terorističke napade. Zygmunt Bauman piše o potrebi rigorozne teoretizacije i analize transnacionalnih veza između geopolitike ratovanja i političke ekonomije proizvodnje, potrošnje, tehnologije i medija. U zaključnom poglavlju ovog dijela knjige Timothy W. Luke piše o "izjalovljenoj"

modernizaciji, o rizicima življenja u velikim sustavima. Posebnu pozornost posvećuje činjenici da dok napredak liberalnog društvo počiva na pretpostavci "prijateljske naravi" njegovih tehnostuktura, oni koji ga žele uništiti koriste "neprijateljstvo" generirano u nemjestima koja uobličuju upravo te strukture. Kritički intonirani zaključak rada, koji sugerira da su sve protuterorističke djelatnosti osuđene na neuspjeh, zastupa potrebu otklanjanja nepravdi koje su potakle "neliberalno" ponašanje i djelovanje.

Šest priloga drugog dijela koji nosi naslov "Urbicid i urbanizacija rata", razmatraju ulogu i značenje grada i arhitekture u vođenju rata i u održavanju strateške ravnoteže moći. Martin Shaw na nizu primjera analizira odnos između urbicida i genocida i pokazuje kako gradovi nikada ne stradavaju sami nego su uvijek zahvaćeni širom destrukcijom, pa se može zaključiti da je urbicid sastavnica obuhvatnijeg genocidnog ratovanja. U poglavlju o urbicidu u Bosni, Martin Coward tumači uništenje Sarajeva i Mostara kao osmišljenu politiku uništenja onih prostora koji su tamošnjim kolektivitetima simbolizirali mogućnosti heterogenosti i kozmopolitizma. Naredna se dva priloga bave urbanom dimenzijom palestinsko-izraelskog sukoba i u njima Eyal Weizman i Stephen Graham nude guste opise izraelske politike i operacija na terenu kojima je krajnji cilj onemogućiti održivi urbani život Palestincima. Fokusirajući se na antiglobalističke prosvjede u nizu gradova, Robert Warren skreće pozornost na način kako se pod sloganom "rata protiv terorizma" brišu granice između civilnog provođenje zakona i vojnih operacija u punom smislu riječi. U zadnjem poglavlju ovog dijela knjige, Alice Hills detaljno analizira načine kako su se vojne doktrine, taktika i tehnologija na Zapadu transformirale suočene s urbanizacijom polja ratnog djelovanja.

Pet poglavlja trećeg dijela naslovljenog "Otkriveni gradovi: urbani učinci terorizma i 'rata protiv terorizma'" počivaju na činjeničnoj sve izraženijoj globalizaciji i urbanizaciji svijeta i spoznaji kako su strategije nadzora, militarizacije, terorizma i ratovanja konstituirane transnacionalnim mrežama moći i tehnologije koje zajedno preoblikuju grad kao metu. U središtu prva dva priloga su 11. rujna i posljedice napada na New York i njegove stanovnike. Micahel Sorkin u prvom pripovijeda napad kroz prizmu "osobnog iskustvu" uspoređujući svoj tadašnji doživljaj s kasnijim iskustvom boravka u Ramallahu za vrijeme izraelske opsade, dok Peter Marcuse u drugome opisuje kako je rušenje "blizanaca" i potonji razvoj događaja utjecalo na gospodarske strukture, političku dinamiku i urbanističko planiranje u gradu New Yorku. U nastavku nalazimo prilog Jona Coaffeea koji opisuje dijakroniju sigurnosnih mjera koje je gospodarsko središte Londona poduzelo nakon napada IRA-e, ali i način kako je 11. rujna utjecao na tu strategiju. Nakon opisa tih konkretnih slučajeva, slijedi prilog Davida Lyona u kojemu

se on bavi ulogom visoke tehnologije u suvremenim sustavima nadzora, ali u kojemu iskazuje i svoje dileme i strepnje pred neminovnom regimentacijom ljudskog svijeta. Završavajući knjigu prikazom civilnih žrtava intervencije u Afganistanu i Iraku iz pera Marca Herolda, urednik nas podsjeća na prostor koji se često ne vidi iz "geostrateške kapitalističke središnjice globalnog Sjevera" (250) i na taj način intervenira u pogibeljni orijentalistički diskurs čije smo tragove mogli vidjeti u nizu ranijih analiza.

Pored toga što se ova knjiga bavi pitanjima koja su suvremenom čitatelju životno relevantna, njezini opisi i objašnjenja pokazuju učinkovitost interdisciplinarnog pristupa. To se poglavito odnosi na uvažavanje prostora kao uvjeta omogućenja interpretacija koje nastoje objasniti procese militarizacije urbanog civilnog društva i urbanizaciju vojnih operacije. Zbornik, kao naputak za buduća istraživanja, nalaže uvažavanje geografskog znanja u promišljanju ne samo grada i rata, terorizma i aktualnih događaja, nego i u razumijevanju ljudske zbilje kao takve.

Stipe Grgas

NACIONALNA SIGURNOST U GLOBALNOM DOBU

Todd, Paul – Jonathan Bloch (2003.) *Global Intelligence: The World's Secret Services Today*. London-New York: Zed Books. 240 str.

Knjiga *Global Intelligence: The World's Secret Services Today* jedna je iz serije knjiga koje se bave globalnim pitanjima od interesa za današnje čovječanstvo. Knjiga je nastala kao dio projekta pod naslovom "*Global Issues in a Changing World*". Riječ je projektu koji je

pokrenuo *Zed Books* u suradnji s nizom drugih izdavača i nevladinih organizacija diljem svijeta. *Zed Books* u realizaciji navedenog projekta, primerice, surađuje sa sljedećim nevladinim organizacijama: *Both ENDS* iz Amsterdam; *Catholic Institute of International Relations*,